

УДК 330.15

Карпук А. І., д.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Дзюбенко О.М., к.е.н.

Черкаське обласне управління лісового та мисливського господарства

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР У ЛІСОРЕСУРСНІЙ СФЕРІ

У статті визначено організаційно-економічні засади регулювання процесу реорганізації державних лісгосподарських підприємств, які передбачають проведення системної роботи щодо визначення базових принципів, цілей, а також обґрунтування основних заходів державного регулювання, спрямованих на досягнення результатів реорганізації. Запропоновано схему розподілу повноважень, яка дозволить усунути існуючі суперечності в організаційній структурі та уникнути конфлікту інтересів внаслідок наділення одного суб'єкта господарювання взаємовиключними функціями, які суттєво звужують інтереси та можливості інших суб'єктів лісоресурсної сфери.

Ключові слова: лісокористування, лісоресурсна сфера, реорганізація, розподіл повноважень, підприємницькі структури, регулювання.

Карпук А.И., Дзюбенко А.Н.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РЕОРГАНИЗАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР В ЛЕСОРЕСУРСНОЙ СФЕРЕ

В статье определены организационно-экономические основы регулирования процесса реорганизации государственных лесохозяйственных предприятий, предусматривающие проведение системной работы по определению базовых принципов, целей, а также обоснование основных мер государственного регулирования, направленных на достижение результатов реорганизации. Предложена схема распределения полномочий, которая позволит устранить существующие противоречия в организационной структуре и избежать конфликта интересов в результате наделения одного субъекта хозяйствования взаимоисключающими функциями, которые существенно сужают интересы и возможности других субъектов лесоресурсной сферы.

Ключевые слова: лесопользование, лесоресурсная сфера, реорганизация, разделение полномочий, предпринимательские структуры, регулирование.

Karpuk A., Dzubenko O.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF REORGANIZATION BUSINESS ORGANIZATIONS IN THE FORESTRY

In the article the organizational and economic basis for regulating the process of restructuring state forestry enterprises that provide systemic work on defining the basic principles, aims and justification, the main measures of state regulation aimed at achievement of reorganization. The scheme of distribution of powers, which will eliminate existing contradictions in the organizational structure and to avoid conflicts of interest as a result of giving one entity mutually exclusive features that significantly narrow interests and capabilities of other entities forest sector.

Keywords: forest management, forest resource sector, reorganization of the division of powers, businesses, regulation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Лісоресурсна сфера відноситься до стратегічно важливих ланок національної економіки, оскільки поєднує у єдину систему низку галузей, які не лише відповідають за розширене відтворення, охорону та захист лісоресурсного потенціалу, а й

покликані забезпечити ефективне використання усіх його компонентів з метою задоволення різноманітних потреб населення та господарського комплексу країни, дотримуючись принципів безвідходності, екобезпечності та енергоефективності.

Саме підприємницька діяльність має сприяти найбільш оптимальному залученню до господарського обігу лісових ресурсів та інших еколого-економічних благ. Адже тільки тоді, коли безпосередній користувач природного ресурсу або джерела забруднення зацікавлений в отриманні найбільшої економічної вигоди при застосуванні адміністративних, економічних та організаційних підойм, здатен сприяти забезпеченню соціально-економічного піднесення як окремого лісозабезпеченого регіону, так і країни у цілому. Тому система важелів сприяння становленню підприємництва у лісоресурсній сфері має органічно вливатись в організаційно-економічний механізм природокористування.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Різноманітні проблеми, пов'язані з реалізацією ринкових перетворень у лісоресурсній сфері на основі реорганізації суб'єктів господарювання досліджували ряд відомих вітчизняних учених: І. Антоненко, В. Голян, Я. Коваль, П. Лакида, С. Мельник, Є. Мішенін, В. Пила, М. Римар, І. Синякевич, І. Соловій, Ю. Туниця, О. Фурдичко, О. Шубалий та ін. [1-10]. Разом з тим, можна констатувати, що кожен з дослідників має власну думку щодо напрямів, засобів, видів і форм реорганізації підприємницьких структур у лісоресурсній сфері. Тому, на нашу думку, потрібно узагальнити існуючі підходи та визначити загальні організаційно-економічні засади реорганізації підприємницьких структур у лісоресурсній сфері.

Цілі статті. Мета дослідження полягає обґрунтуванні організаційно-економічних засад регулювання процесу реорганізації державних лісгосподарських підприємств, що передбачає проведення системної роботи щодо визначення базових принципів, цілей, а також обґрунтування основних заходів державного регулювання, спрямованих на досягнення результатів реорганізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На даний час у лісоресурсній сфері накопичилося багато нерозв'язаних проблем, які не дозволяють створити ефективну систему регулювання процесів лісокористування на національному, регіональному та локальному рівнях. На кожному з цих рівнів виникли системні суперечності як між органами державної влади через розмитість їх функцій і повноважень, так і між господарськими суб'єктами через невирішеність відносин власності, обмеження діяльності окремих організаційно-правових форм господарювання, фінансового забезпечення лісокористувачів, непрозорості лісового ринку та ін.

Для вирішення цих та багатьох інших проблем потрібно провести ряд заходів з реорганізації існуючих лісгосподарських підприємств, які є постійними лісокористувачами, шляхом виділення декількох самостійних суб'єктів господарювання за окремими функціями, виконання яких у межах одного суб'єкта вносить значні протиріччя та дисбаланси у систему регулювання лісокористування. Загалом реорганізацію суб'єктів господарювання лісового комплексу можна розглядати як діяльність, спрямовану на виділення самостійних та взаємопов'язаних підприємств, яка сприятиме перетворенню структури лісоресурсної сфери з метою досягнення її ефективності та самофінансування, а також вирішення ряду соціально-економічних та екологічних проблем місцевого характеру, забезпечення динамічного розвитку лісового сектора національної економіки країни, його інтеграції в систему міжнародних зв'язків, з метою задоволення внутрішнього реального платоспроможного попиту і стимулювання експорту продукції поглибленої лісопереробки.

Різний ступінь забезпеченості лісовими ресурсами, розвиненості лісозаготівельної, транспортної інфраструктури, неоднаковий технічний рівень діючих державних

лісогосподарських підприємств, а також ряд інших чинників вимагають диференційованих підходів у процесі реструктуризації, які повинні передбачати:

- сприяння в збереженні діючих та створення нових підприємств, що виробляють конкурентоспроможну продукцію, яка має гарантований платоспроможний попит, і можуть забезпечити самофінансування і розширене відтворення в довгостроковій перспективі;

- сприяння розвитку лісогосподарських підприємств, які мають постійний попит на свою продукцію на вітчизняному ринку, а також на ринках ближнього і далекого зарубіжжя, але вимагають створення певних умов, зокрема підтримку для реалізації масштабних проектів;

- підтримка економічно нестійких лісопромислових підприємств і організацій, для підвищення ефективності яких вимагається розробка системи виробничих, технічних, організаційно-економічних та інших заходів, реалізація яких дозволить вийти з кризи, стабілізувати ситуацію і забезпечити подальший розвиток і, використовуючи результати маркетингових досліджень, визначити ринки збуту своєї продукції;

- ліквідація або реорганізація безперспективних підприємств і організацій, які виробляють продукцію чи надають послуги, що не користуються попитом, для яких санація не принесла позитивних результатів [2].

Реорганізація суб'єктів господарювання лісового господарства повинна відбуватися під постійним наглядом і контролем державних органів, які є розпорядниками державного майна. Для забезпечення ефективності процесів державного регулювання процесів реорганізації державних лісогосподарських підприємств доцільно визначити відповідні організаційно-економічні засади (рис. 1).

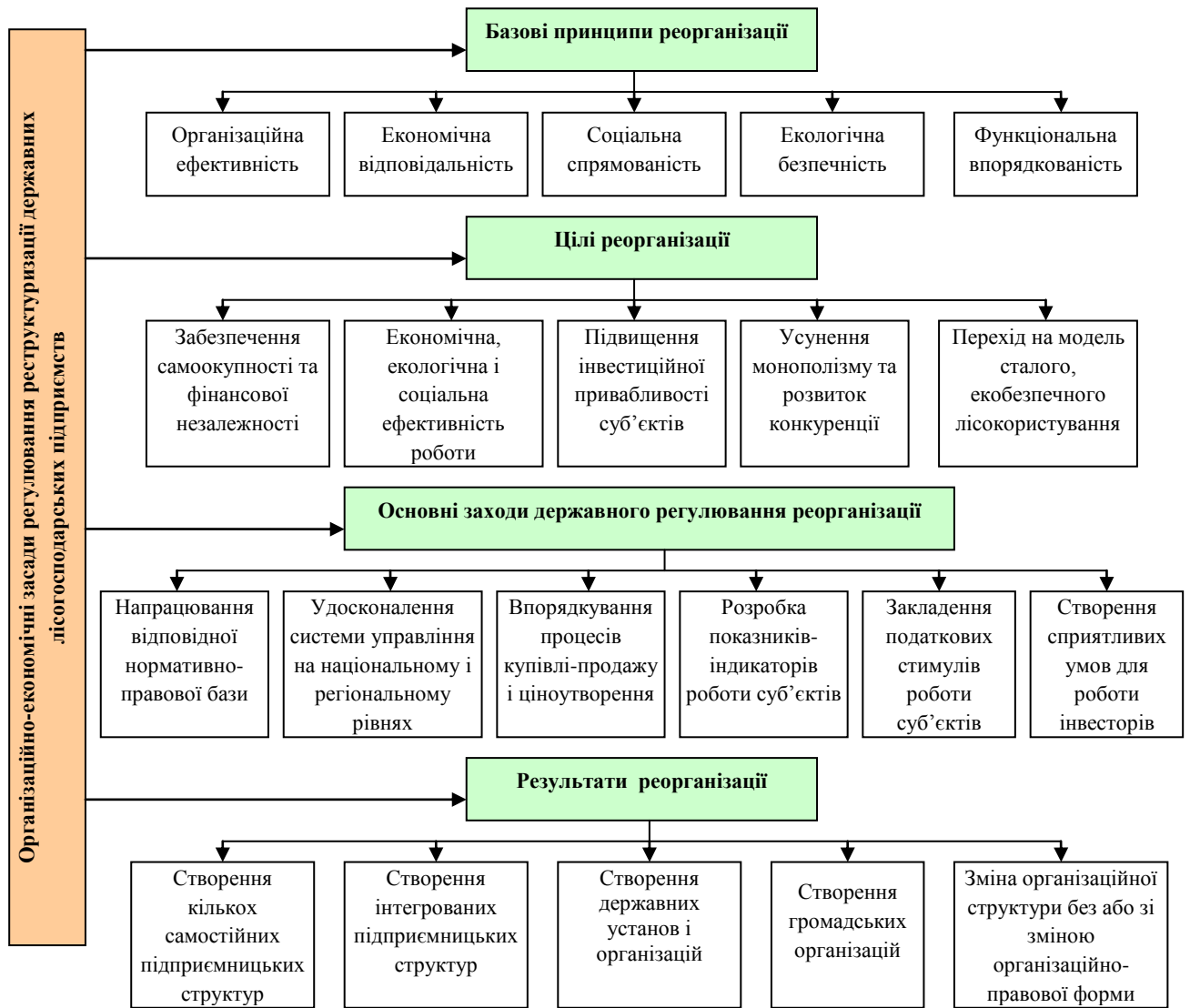

Рис. 1. Організаційно-економічні засади регулювання процесу реорганізації державних лісогосподарських підприємств

Процеси реорганізації повинні відбуватися на основі виконання ряду основних принципів: організаційної ефективності, економічної відповідальності, соціальної спрямованості, екологічної безпечності та функціональної впорядкованості. Відповідно до розглянутих принципів та враховуючи необхідність впорядкування процесів прийняття рішень, при проведенні реорганізації комплексних лісогосподарських підприємств важливо також орієнтуватися на виконання ряду основних цілей, для досягнення яких вона і відбувається. У лісозабезпечених регіонах країни до таких цілей слід віднести: забезпечення самоокупності та фінансової незалежності постійних лісочористувачів; підвищення економічної, екологічної і соціальної ефективності роботи новостворених суб'єктів господарювання; підвищення їх інвестиційної привабливості, зокрема з боку зарубіжних інвесторів; усунення монополізму та розвиток конкуренції у лісоресурсній сфері; перехід на модель сталого, екобезпечного лісочористування.

Для досягнення визначених цілей на державному рівні потрібно реалізувати ряд регуляторних заходів, які б базувалися на стимулюванні лісочористувачів за підсумками проведеної реорганізації до покращення результатів роботи.

Слід відзначити, що у процесі реорганізації державних лісогосподарських підприємств можуть створюватися як самостійні суб'єкти господарювання, так і інтегровані підприємницькі структури або державні установи чи громадські організації. Внутрішня реорганізація передбачає просту зміну організаційної структури лісогосподарського підприємства без або зі зміною його організаційно-правової форми. Конкретний вибір форми проведення реорганізації повинен здійснюватися після детального вивчення переваг і недоліків різних організаційних структур, враховуючи сучасні проблеми розвитку лісоресурсної сфери та причини їх виникнення.

Реальні зміни системи економічного регулювання лісокористування стануть можливими тільки після першочергового вирішення проблеми реорганізації існуючих комплексних лісогосподарських підприємств. Основне завдання проведення реорганізації комплексних державних лісогосподарських підприємств полягає у забезпеченні розподілу функцій з ведення лісового господарства, лісозаготівлі, лісопереробки, охорони і захисту лісу та контролю між різними адміністративно і економічно непов'язаними суб'єктами господарювання, державними і громадськими установами і організаціями.

Проведення вказаних перетворень дозволить усунути суперечності у внутрішній організаційній будові та вирішити конфлікт інтересів, який виник через зосередження в межах одного суб'єкта господарювання ряду взаємовиключних функцій, які надають йому конкурентні переваги порівняно з суб'єктами інших форм власності та організаційно-правових форм господарювання.

Тому найбільш прийнятною формою реорганізації державних лісогосподарських підприємств, на нашу думку, повинен стати їх поділ на декілька самостійних підприємницьких структур, а окремі наглядові та контрольні функції повинні бути передані відповідним державним контролюючим органам. До основних сфер економічної діяльності лісогосподарських підприємств, які підлягають реорганізації шляхом передачі їх функцій самостійним господарським структурам чи органам державної влади слід віднести:

- лісовідновлення, догляд, продаж деревини на пні, заходи з охорони і захисту лісу – на початковому етапі реорганізації доцільно залишити переважно за державним лісогосподарськими підприємствами та їх об'єднаннями, а також надати можливість приватним структурам та одноосібним власникам здійснювати ці функції в межах належним їм або наданих у довгострокове користування лісових ділянок;

- лісозаготівля, зберігання, продаж деревини на аукціоні, біржі – повинні бути передані самостійним спеціалізованим підприємствам різних форм власності та організаційно-правових форм господарювання, щоб створити належне конкурентне середовище у цій сфері, яке сприятиме залученню додаткових інвестицій, поліпшенню якості лісозаготівельних робіт, зниженню втрат лісосировини, формуванню прозорого лісового ринку;

- первинна і поглиблена переробка ресурсів лісу, продаж готової продукції – ці функції, крім інтегрованих державних підприємств повинні виконувати приватні підприємства, господарські товариства, виробничі кооперативи, які на регіональному рівні можуть формувати різноманітні форми інтегрованих структур у формі кластерів, холдингів, асоціацій, консорціумів, фінансово-промислових груп та ін.;

- мисливське господарство і полювання – після реорганізації державних лісомисливських господарств доцільно сформувати окремі мисливські господарства як самостійні суб'єкти господарювання, які можуть залишатися у державній власності, якщо зможуть забезпечити самоокупність та фінансову незалежність своєї діяльності, або на

засадах довгострокової оренди за рішенням органів державної влади і місцевого самоврядування передаватися у користування приватним чи колективним структурам;

- нагляд і контроль за станом охорони і захисту лісу – дана функція є невластивою для суб'єктів господарювання та провокує протиріччя і конфлікти у системі управління, тому її доцільно передати спеціалізованим органам державної влади, які виконують наглядові і контрольні функції, зокрема підрозділам Державної екологічної інспекції, в якій доцільно сформувати спеціалізовані підрозділи державної лісової охорони, забезпечивши їх за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів необхідними засобами для здійснення державного нагляду і контролю.

Висновки. З метою впорядкування господарських та адміністративних функцій між новими суб'єктами господарювання, утвореними внаслідок реорганізації комплексних державних лісгосподарських підприємств, запропоновано нову схему розподілу повноважень, яка дозволить усунути існуючі суперечності в організаційній структурі та уникнути конфлікту інтересів внаслідок наділення одного суб'єкта господарювання взаємовиключними функціями, які суттєво звужують інтереси та можливості інших суб'єктів лісоресурсної сфери. Пропонується функцію управління державним майном лісгосподарських підприємств, які займатимуться лісовідновленням, доглядом, продажем деревини на пні, реалізацією заходів з охорони і захисту лісів, покласти на Держлісагентство України. Функції надання адміністративних послуг, нагляду і контролю за рухом товарів, а також своєчасною сплатою належних податків і зборів усіма новоутвореними суб'єктами покласти на профільні державні служби. Функції формування державної політики і розробки проектів правових актів передбачено зосередити на міністерському рівні (Мінагрополітики, Мінекології, Мінекономіки, Мінфіну). Тоді як функції контролю і нагляду та правозастосування у сфері економічної діяльності, охорони і захисту лісів пропонується покласти на профільні державні інспекції. Проведені реорганізації передбачатимуть також формування спеціалізованого підрозділу лісової охорони у складі Держекоінспекції, що має взяти на себе функції нагляду і контролю за охороною і захистом лісу.

Список використаних джерел:

1. Антоненко І. Лісоресурсний комплекс: проблеми та напрями розвитку / І. Антоненко // Економіст. – 2011. – № 4. – С. 56–58.
2. Бабаков А.В. Реструктуризация промышленных предприятий на основе стоимостного подхода (на примере предприятий лесопромышленного комплекса Брянской области): автореф. дисс. на стиск. ученой степ. канд. экон. наук :08.00.05 / А.В. Бабаков. – М., 2008. – 24 с.
3. Голян В.А. Механізм стимулювання розвитку лісоресурсної сфери : [монографія] / В.А. Голян, О.М. Шубалий, Н.М. Василик. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2012. – 376 с.
4. Карпук А. І. Економічне регулювання лісокористування в ринкових умовах : [монографія] / А. І. Карпук – Луцьк: Твердиня, 2012. – 492 с.
5. Коваль Я. В. Як нам реорганізувати лісоресурсну сферу України / Я.В. Коваль // Трибуна. – 2007. – № 5/6. – С. 20–23.
6. Мельник С. О. Реформування системи прав власності як передумова ефективного управління лісокористуванням в Україні / С. О. Мельник, О. Ю. Галкін // Вісник СумДУ. – № 7 (91). – 2006. – С. 99-104.
7. Римар М.В. Інтеграційні процеси у підприємстві : монографія / М.В. Римар, У.З. Ватаманюк-зелінська. – Львів : РВВ НЛТУ України, 2013. – 188 с.
8. Синякевич І. Концепція щодо формування системи інструментів національної екологічної політики // Економіка України. – 2002. – №7. – С. 70–77.
9. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми / Ю. Ю. Туниця. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. – 298 с.
10. Фурдичко О.І. Лісове господарство України: перспективи, критерії та індикатори екологічно сталого ведення й управління / О. І. Фурдичко // Регіональна економіка. – № 2. – 2003. – С. 21-33.